

Kyseenalaisia kustannusratkaisuja

Pauliina Raento

Terhi Ainiala (toim.): *Kaupungin nimet. Kymmenen kirjoitusta kaupunkinimistöstä.* SKS, Helsinki, 2005. 243 s.

Sirkka Paikkala: *Se tavallinen Virtanen. Suomalaisen sukunimikäytännön modernisoituminen 1850-luvulta vuoteen 1921.* SKS, Helsinki, 2004. 809 s.

Suomessa nimi, lähiosoite ja kotipaikkakunta yksilöivät kansalaiset ja paikat ja rajautuvat kartoille, tilastoihin ja rekistereihin. Nimi sitoo yksilön tilaan,

paikkaan ja etnis-kulttuuriseen taustaan osaksi ryhmää. Nimet asettavat ihmisiä ja paikkoja arvojärjestykseen – aatelinimi kalliissa kaupunginosassa voi kuulostaa fiinimmältä kuin *se tavallinen Virtanen* betonilähiössä. Mielikuvien voima näkyy myös nimikiistoissa, ihmisten ja paikkojen lempi-, lisä- ja pilkkanimissä sekä tuotteiden nimeämisessä. Onnistuneen tuotenimen antaman lisäarvon näkee hinnassa, jonka moni suostuu maksamaan pönkittääkseen imagoaan ja identiteettiään.

Nimistön tutkimuksen monitieteisyys on ilmeistä. Kielitieteilijät, maantieteilijät, histo-

rioihsijat, sosiologit ja antropologit ovatkin käynnistelleet yhteistyötä, mutta monet mahdollisuudet odottavat vielä hyödyntämistä. Yhä erikoistutaan ihmisten, paikkojen tai kaupallisten nimien tutkimukseen niiden teoreettisten ja metodologisten yhtymäkohtien etsimisen asemesta.

Lukemassani kahdessa kielitieteellisessä teoksessa on vahva identiteettipoliittinen ulottuvuus, joka liittyy kansalaisuuteen kaupungissa ja valtiossa. Nimistön monitieteisyyden mahdollisuuksista innostuneelle nämä kirjat ovat tervetulleita ja muodikkaitakin avauksia Suomessa. Terhi Ainialan toimittamassa artikkelikokoelmassa esitellään suomalaisten kaupunkien nimistöä nykyaikaisen kansankulttuurin ja muutoksen näkökulmista. Esimerkeissä keskitytään kaupunkien epäviralliseen nimistöön – siihen, miten kaupunkilaiset jäsentävät elinpiiriään ja nimeävät sitä paikkojen luonteesta, tarkoituksesta ja nimiä antavan ryhmän ominaisuuksista riippuen. Sirkka Paikkala seuraa suomalaisen sukunimikäytännön yleistymistä ja yhdenmukaistumista osana kansallisen identiteetin ja modernin, institutionalisoituneen Suomen valtion syntyä. Kehitys seurasi eurooppalaisia ihanteita – tässä poliittis-ideologisessa, taloudellisessa, sosiaalisessa ja kulttuurisessa muutoksessa oli kyse innovaatioiden leviämisestä. Molemmat teokset sisältävät kiinnostavaa uutta tietoa suomalaisen nimistön kehityksestä.

Lupaavat asetelmat tuottavat kuitenkin pettymyksen. Syntyy vaikutelma, että suomalaiset nimistöä tutkivat kielitieteilijät elävät tieteenala-kohtaisessa ja kansallisessa umpiossa. Ainialan teoksen artikkeleissa uteliaisuutta herättävä alkuperäisaineisto jää tasoltaan ja edustavuudeltaan valitettavan epämääräiseksi. Käytettyjen sekundäärlähteiden perusteella (epävirallisen) kaupunkinimistön tutkimus näyttyy uudehkona suomalaisena keksintönä, mikä ei toki pidä paikkaansa. Paikkalan huomattavasti laajempaan arkisto- ja tutkimuslähteiden valikoimaan tukeutuvaa väitöskirjaakin vaivaa kansainvälisen tutkimuskirjallisuuden suppea tuntemus. Epäselväksi jää, mikseivät suomalaiset kielitieteen nimistötutkijat lue englanninkielisiä, monialaisesti suuntautuneita tutkimusartikkeleita. Paljon sovellettavaa tarjoaisivat esimerkiksi angloamerikkalaiset kulttuurisen ja poliittisen maantieteen ja sosiologian nimistöä koskevat tutkimukset sekä nimistön ja kielen tutkimuksen monitieteiset erikoislehdet. Tämä tuki olisi ollut tarpeen, jotta kuvailevista, usein kutkuttavan kiinnostavista toteamuksista olisi päästy kohti syvällistä ana-

lyysiä ja tulkintaa. Paikkala onnistuu tässä paremmin kuin Ainialan kirjoittajat, vaikka monesti hänenkin ajatuksensa jää purkamatta kriittiseen loppuun saakka.

Kotimaisten tiedekirjojen tasoa voidaan nostaa

Kummastelen Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran päätöstä kustantaa nämä teokset nykymuodossaan. Paikkalan julkaisu on ansiokas opinnäyte, joka sopii yhdistyksen arvostettuun väitöskirjasarjaan. Sarja tuntuu kuitenkin kovin vanhanaikaiselta tilanteesta, jossa tohtoreiden ja tiukemman vertaisarvioinnin seulan läpäisseiden ”nippuväitöskirjojen” määrä kasvaa. Paikkalan tapauksessa kustantaja on tärvännyt kerrassaan herkullisen tilaisuuden jalostaa hiomattomasta tiiliskivistä merkittävä, ytimekäs kotimainen tietokirja. Suomalaisilta monografiväitöskirjoilta yhä edellytettävän käsitteellisen ja teoreettisen kuvailun, suomentamatta jätettyjen sitaattien, tarpeettoman sivistyssanailun ja parisataasivuisen liiteosuuden rasittama kimpale olisi napakaksi tietoteokseksi riisuttuna varmasti saavuttanut huomattavasti laajemman yleisön. Monografian valitsevaa väitelijää voitaisiin myös rohkeammin ja sallivammin kannustaa ja ohjata valmiin tietoteoksen kirjoittamiseen. Tämä noudattaisi maailmalla yleistyvää kilpailutettua käytäntöä ja vahvistaisi suomenkielisen tieteellisen kirjoittamisen perinnettä. Opinnäyte pakollisine osineen voidaan tarvittaessa sijoittaa nettiin kiinnostuneiden saataville. Näin padottaisiin kotimaisia kirjamarckkinoita vaivaavaa kaavamaisesti kirjoitettujen väitöskirjojen tulvaa, joka yhä kumartaa menneiden aikojen yliopiston pönäköitä ihanteita. Kaupallista julkaisukynnystä tulisi nostaa ja nojautua hanakammin teknologian perinteisille opinnäytteille tarjoamiin vaihtoehtoihin – uutta suomen- ja selkokielistä tietoa janoavien lukijoiden riemuksi.

Ainialan artikkelikokoelman kuvaileva sisältö on kovin köykäinen huolimatta hyvistä ideoistaan. Iloitsen hänen nuoria kirjoittajia kannustavasta asenteestaan, joka muistaa ettei ansioitunut kirjoittaminen edellytä oppiarvoa. Unohtunut on kuitenkin se, että heitä on usein ohjattava pitkäjänteisesti, mikä lisää artikkelikokoelman toimittajan – ja häntä paimentavan kustannustoimittajan – painavaa vastuuta uusien pätevien tutkimusjulkaisijoiden kouluttamisessa. Tittelikään ei automaattisesti takaa laatua. Keskeneräinen lopputulos ei mairrittele suomalaisen nimistön tutkimuksen tasoa eikä kirjan kustantajaa.

Vaikutelmani tuntuvat kiusallisilta tilanteessa, jossa keskustellaan kotimaisen tietokirjallisuuden ja kustannustoimittamisen laadusta ja jossa kansainvälinen nimistön tutkiminen laajentuu vahvistaen kriittistä monitieteistä otettaan. Kuitenkin lohduttaa se, että aineksia kiinnostaviin monitieteisiin avauksiin on selvästi olemassa suomalaisessa kielitieteellisessä nimistöntutkimuksessa. Toteutus vaatii vielä kehittämistä.

Soisinkin Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kaltaisten laadukkaina pidettyjen, vaikutusvaltaisten kustantajien paneutuvan pitkäjänteiseen, tinkimättömään ja näkemykselliseen kotimaisen tietokirjallisuuden tason kohottamiseen.

Kirjoittaja on Suomen Akatemian akatemiaturkija, tiedetoimittaja ja kulttuurimaantieteen dosentti Helsingin yliopistossa.